

O proměnách výuky, tabu i zkušenostech jednotlivých zemí

28.8.2026 - Petra Jungwirthová | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

(27. 8. 2026) - Mezinárodní Letní škola pro učitele dějepisu v Lichtenštejnském paláci nabídla 26. srpna odbornou diskusi o tom, jak ve školách otevírat složitá témata moderních dějin. Odlišné historické zkušenosti České republiky, Slovenska, Polska, Maďarska, Rumunska a Ukrajiny ukázaly, že společným problémem není pouze to, co učit, ale také jak o minulosti mluvit v době, kdy se historická paměť znovu stává předmětem veřejných sporů.

Odpolední program mezinárodní *Letní školy pro učitele dějepisu*, kterou pořádá **Ústav pro studium totalitních režimů** ve spolupráci s Muzeem paměti XX. století a evropskými partnery, se 26. srpna soustředil na jednu z nejdůležitějších otázek historického vzdělávání: jakým způsobem dnes učit soudobé dějiny v zemích, které mají zkušenost s nacistickou okupací, komunismem, politickou represí a následnou transformací společnosti po roce 1989.

Právě společná zkušenost s totalitními a autoritářskými režimy přitom neznamena, že jednotlivé země vnímají vlastní minulost stejně. Naopak. Rozdíly v historické zkušenosti, politické kultuře i způsobu, jakým jednotlivé státy po pádu komunismu pracovaly s vlastní minulostí, se výrazně promítají také do školní výuky.

„Pokud chceme učit soudobé dějiny nezkresleně, bez bagatelizace zločinného komunistického režimu, nemůžeme zůstat uzavřeni v rámci tehdejšího Československa. Žáci i studenti potřebují informace nejen o tom, co se stalo u nás, ale jaká zkušenost s komunismem měli v Polsku, Maďarsku, Rumunsku, na Slovensku či na Ukrajině. Širší kontext nám umožní pochopit, jednotlivé historické procesy, které se mnohdy vyvíjely rozdílně, stejně tak to, proč jsou některá témata, udalosti dodnes tak citlivá,“ uvedl ředitel ÚSTR **Ladislav Kudrna**.

Výuka dějin za hranicemi národních příběhů

Hlavním bodem odpoledního programu byla panelová diskuse *Výuka soudobých dějin v postkomunistickém prostoru: proměny, příklady dobré praxe, problémy, tabu*. Diskuse nabídla mimořádně široké geografické zastoupení. Se svými zkušenostmi vystoupili odborníci z Rumunska, Polska, Slovenska, České republiky, Ukrajiny a Maďarska. Panel moderoval **Martin Valenta**, ředitel Odboru výzkumu a vzdělávání ÚSTR. Mezi diskutujícími byli Luciana Jinga z Ústavu pro vyšetřování komunistických zločinů a památku rumunských exulantů, Łukasz Kamiński, z Ossolinea, Michal Keim z Ústavu paměti národa, Michal Macháček z Muzea paměti XX. století, Radomyr Mokryk z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a Lvovské národní univerzity Ivana Franka, **Kamil Nedvědický**, 1. náměstek ředitele ÚSTR a Vivien Rapali z Výzkumného ústavu a archivu pro dějiny maďarské změny režimu RETÖRKI.

Právě rozdílné zkušenosti jednotlivých zemí ukázaly, že výuka soudobých dějin není pouze otázkou množství znalostí, které si mají žáci osvojit. Neméně důležitá je schopnost pracovat s různými interpretacemi minulosti, s historickými prameny a s tématy, která mohou být v konkrétní společnosti stále předmětem konfliktu. V postkomunistickém prostoru se přitom učitelé setkávají s řadou společných výzev. Patří mezi ně například otázka vyrovnávání se s komunistickou minulostí, rozdílné hodnocení období před rokem 1989, práce s politickými represemi nebo otázka odpovědnosti jednotlivců i institucí. Do výuky stále výrazněji vstupuje také aktuální politické dění a

způsob, jakým historická témata využívají veřejní aktéři.

„Jedním z největších úkolů pro učitele je podle mého názoru srozumitelně seznámit žáky s naší nedávnou minulostí, kterou na vlastní kůži prožili jejich babičky a dědové a částečně i jejich rodiče. Není to jednoduchý proces. Vyžaduje to hlubokou znalost tématu, schopnost klást otázky a také odvahu otevřít ve třídě témata, na která neexistuje jednoduchá odpověď. Právě proto považují podobná mezinárodní setkání za důležitá. Učitelé zde mohou porovnávat zkušenosti a zjistit, že problémy, s nimiž se potýkají ve své třídě, nejsou pouze izolovanou zkušeností,“ zdůraznil **Ladislav Kudrna**.

Tabu, kontroverze a odpovědnost učitele

Diskuse se dotkla také témat, která bývají ve školní výuce obtížně uchopitelná. Soudobé dějiny totiž často zasahují přímo do rodinné paměti žáků. To, co je pro jednoho žáka historickou událostí, může být pro jiného součástí rodinného příběhu.

Výuka proto vyžaduje nejen odbornou znalost, ale také citlivost a schopnost vést věcný dialog. Učitel by neměl žáky vést k mechanickému přejímání jednoho „správného“ výkladu, ale současně musí být schopen jasně odlišit historicky doložená fakta od manipulace, propagandy nebo záměrného zkreslování minulosti. Významnou roli zde mají paměťové instituce. Archivy, muzea a instituce zaměřené na dokumentaci totalitních režimů mohou školám nabídnout autentické prameny, svědectví pamětníků, fotografie, dokumenty i další materiály, které umožňují žákům setkat se s historií konkrétněji než prostřednictvím učebnicového výkladu. Právě propojení odborné práce s každodenní pedagogickou praxí patří k hlavním cílům letní školy.

„Paměťové instituce mají vůči školám velkou odpovědnost. Nemáme ani ne chceme učitele nahrazovat, ale chceme jim být partnerem. Naším úkolem je poskytovat kvalitní, odborné zázemí a nástroje, díky nimž mohou učitelé se svými žáky otevírat citlivá témata, například třetí odboj. Pokud má historické vzdělávání fungovat, musí mezi historiky, paměťovými institucemi a školami probíhat živý dialog,“ řekl ředitel **Ústav pro studium totalitních režimů**.

Od odborné debaty k filmu

Po skončení panelové diskuse následovala přestávka a poté další odpolední blok věnovaný využití filmu ve vzdělávání. V 16 hodin představili Vavřinec Menšíl a Jan Samohýl vzdělávací program *3Kino EduFilm – „Moderní dějiny na plátně“*, který je určen studentům základních a středních škol. Film zde nebyl představen pouze jako prostředek ilustrace historické látky, ale jako nástroj, který může otevírat diskusi, podporovat kritické myšlení a vést žáky k hlubšímu přemýšlení o historických událostech a jejich dopadech na jednotlivce.

Na prezentaci navázala projekce filmu ... *a bude hůř* režiséra Petra Nikolaeva z roku 2007. Filmová adaptace románu Jana Pelce nabídla další možnost, jak se zabývat zkušeností života v období normalizace a otázkami, které souvisejí s každodenním životem v pozdním socialismu. Projekci doprovodil komentář **Martina Valenty**. Film tak vytvořil přirozený most mezi odbornou diskusí a konkrétní pedagogickou praxí. Historické téma se zde nestává pouze souborem dat a pojmů, ale prostředkem k diskusi o životní zkušenosti jednotlivce, hodnotách, osobní odpovědnosti a fungování společnosti.

Mezinárodní zkušenost jako cesta k lepší výuce

Odpolední program ukázal, že otázka výuky soudobých dějin má v jednotlivých postkomunistických zemích řadu společných jmenovatelů. Zároveň však neexistuje jeden univerzální způsob, jak se s

minulostí ve škole vypořádat.

„Smyslem letní školy není vytvořit jeden společný výklad minulosti. Naším cílem je něco jiného – vytvořit prostor, kde se různé zkušenosti mohou setkat, být konfrontovány a vzájemně obohatit. Právě v tom vidím velkou hodnotu mezinárodní spolupráce. Historie nás může rozdělovat, ale dobře vedená výuka může naopak pomoci porozumět tomu, proč máme jako evropské společnosti různé zkušenosti a proč je důležité o nich spolu mluvit,“ uzavřel **Ladislav Kudrna**.

Mezinárodní *Letní škola pro učitele dějepisu* pokračovala druhým dnem programu, který nabídl další odborné přednášky, praktické workshopy, práci s historickými prameny, diskuse a návštěvy míst spojených s českými dějinami 20. století.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **ÚSTR / Jindřich Mynařík a Karel Cudlín (ředitel Kudrna)**

<https://www.ustrcr.cz/o-promenach-vyuky-tabu-i-zkusenostech-jednotlivych-zemi>